

Rozdělení zemědělských závodů v republice československé.

Podrobná znalost rozdělení zemědělských závodů ve státě dle jednotlivých velikostních kategorií, a to jak dle počtu, tak i dle celkové výměry zemědělské půdy na tu kterou kategorii připadající, jest nesporně jednou z nejdůležitějších podmínek účelného a spravedlivého usměrnění agrární politiky hospodářské i sociální. Poslední sčítání závodů v bývalém Rakousku konalo se již více než před čtvrtstoletím, dne 3. června 1902, tedy ještě v jednom z posledních let t. zv. zemědělské krise let osmdesátých a devadesátých minulého století. Od té doby přišel kolem r. 1906 přelom této krise a obrat k lepšímu, zmohutněl velmi značně průmysl a tím i útěk z venkova, a přehnala se konečně přes nás litice světové války, což vše mělo na strukturu zemědělské držby zajisté vliv velmi značný. Jakého druhu vliv tento byl, jak hluboko zasáhl do struktury zemědělské držby zjištěné r. 1902, to vše bylo nám však až do r. 1927 celkem neznámo, neboť v těchto pětadvaceti letech nestal se vůbec žádný pokus nového statistického prezkoumání dat r. 1902 zjištěných. Ani když jsme r. 1919 v československém státě přistupovali k provedení pozemkové reformy, nevěděli jsme o těchto věcech celkem mnohem více, nežli bylo zjištěno již tehdy. Že se však značná velkostatkářská držba zemědělské a lesní půdy, jakož i latifundiální povaha této skoro na celém území republiky r. 1902 zjištěná, od oné doby celkem nezměnila, bylo ovšem známo, a tato nesporná a nenařikatelná skutečnost musela tehdejší i pokud šlo o nejdůležitější opatření hospodářská, revolučně nedočkavé mentalitě obecenstva i zákonodárců stačiti. Věřilo se beztak, že bude pozemková

dr. Franz Neumann (Verwaltungsrat statt Aufsichtsrat) ve *Vossische Zeitung* 27. VIII. 1929: Dlužno žádati, aby dozorčí rada ručila za všechny obchody, které vede, a aby bylo dále zaručeno společné ručení představenstva a dozorčí rady. Tohoto cíle lze dosáhnouti jen sloučením představenstva a dozorčí rady v jednotnou správní radu. Mimo to žádá citovalý autor vytvoření samostatného místa kontrolního, jemuž by členové správní rady nepříslušeli. Podobné ustanovení je v Rakousku (§ 13 zákona z 26./11. 1852), kde dozorčí rada je obligatorní jen pro společnosti, sledující důležité funkce veřejné. *Code de Commerce* právě tak jako anglické právo instituci dozorčí rady neznají, rovněž tak ve Španělsku, v Holandsku a ve Švýcarských tohoto orgánu není. Švýcarská reforma akciového práva nazývá v § 649 obligačního práva nositelem funkcí vedle valné hromady jen správní radu. § 659 žádá pak zřízení zvláštní kontroly, které přísluší také výhradně revise bilance a účetních knih. — V témže listě ze 4. IX. 1929 polemisuje s názorem Neumannovým dr. Pinner (Aufsichtsrat — nicht Verwaltungsrat). — *Kölnische Zeitung* z 6. IX. 1929 (Der Frankfurter Fall) upozorňuje zcela správně, že v případě, kdy cizina půjčuje kapitál německým podnikům, zahraniční účetní znalcí po celé týdny pracují na vyšetření finanční base. Proč má kupec akcií vzdáti se tohoto prezkoumávání své společnosti? — Konečně pro úplnost uvádíme ještě článek *Berliner Tageblattu* z 30. VIII. 1929 od dr. Paul Choneho (Die Offenbarungspflicht des Aufsichtsrat), kde se nadhazuje otázka ručení dozorčí rady podle německého práva vůči osobám třetím, zejména vůči věřitelům akciové společnosti.

reforma nejdéle za nějaké 2—3 roky skončena, a na zdlouhavé statistické šetření bylo tedy času dost až potom.

Zatím ukázalo se záhy, že potrvá provedení pozemkové reformy aspoň celé desíletí, ne-li více, takže by sčítání zemědělských závodů před touto dobou nemělo smyslu, a také sčítání závodů živnostenských nedalo se z důvodu mezinárodních i vnitřních provésti před r. 1930, kterýto rok jest pro obě tato sčítání dnes již stanoven definitivně. Tak dlouho nemohlo však ministerstvo zemědělství čekati, neboť potřebovalo pro své úkoly zákonodárné dat aspoň přibližných, a tak provedl Státní úřad statistický r. 1927 aspoň částečné šetření t. zv. metodou reprezentativní, jež se zdařilo, a dává nám dosti úplný přehled dnešního rozvrstvení zemědělské držby v republice po všech politických, hospodářských i sociálních převratech, jež zemědělství československé od r. 1902 doznalo. Podrobnější a přesnější data přinese ovšem teprve skutečné sčítání závodů z příštího roku. Uvedení výsledků šetření z r. 1927 na tomto místě považuji za důležité z toho důvodu, že i veškerá hospodářsko-a sociálně-politická opatření nové vlády, směřující ku podchycení dnešní těžké zemědělské krize, budou muset i vycházeti z předpokladu daného rozvrstvení naší půdy, tak jak právě r. 1927 v zásadě bylo zjištěno.

Šetření r. 1927 provedeno tak, že zjistil Státní úřad statistický v měsíci červnu tohoto roku velikost přibližně u jedné desítiny všech zemědělských závodů v republice. Předpokladem bylo tu (a to jest právě podstata této t. zv. metody reprezentativního šetření), že rozeskupení závodů a jejich půdy zjištěné ve vybrané jedné desítině závodů jest stejně nebo aspoň velmi podobné jako rozeskupení všech závodů vůbec. Aby byla splněna základní podmínka reprezentativního šetření, totiž čistě náhodný výběr pozorovaných případů, bylo rozhodnuto provésti šetření v každé obci a osadě, a to v každém popisném čísle končícím jednotkou. (Volba čísla jiného byla by pravděpodobně dosti značně porušila správný obraz našeho pozemkového rozvrstvení, neboť dvory a velkostatky skoro ve všech osadách nesou číslo 1.) Šetření bylo provedeno prostřednictvím obecních nebo notářských úřadů zvláštním dotazníkem. Otázky byly dvě: a) velikost zemědělské půdy závodu, t. j. součet polí, luk, zahrad, vinic a pastvin, na kterých (vlastních i najatých) hospodář na svůj účet hospodařil; nepřihlíželo se k půdě nezemědělské, tedy zastavené, neplodné, k vodám a lesům, b) zda v závodu byl chován dne 31. XII. 1925 aspoň jeden kus hovězího dobytka. Tato otázka měla zjistit poměr mezi počtem závodů, v nichž se skot chová, a počtem závodů, v nichž se skot nechová. Kromě toho byla to pomůcka k odhadu celkového počtu zemědělských závodů. Odhad ten opíral se o předpoklad, že počet závodů v celku rovná se počtu chovatelů skotu, jenž byl znám ze sčítání domácího zvířectva k 31. prosinci 1925, zvětšenému o počet závodů, z valné části malých, v nichž nechová se ani jeden kus hovězího dobytka.

Šetření dopadlo uspokojivě, z 15.759 obcí vrátilo dotazník vyplněný 14.092 obcí s údaji o 157.587 závodech. Na předpokladech výše uvedených provedeno nejprve zpracování statistiky závodů skutečně vyšetřených, a výsledky její pak na základě statistiky domácího zvířectva vztaženy

Tabulka č. I.

Země	Úhrnný počet zemědělských závodů	Z toho připadá na závody se zeměd. půdou ve výměře								Z úhrnného počtu zeměd. závodů připadá na závody se zemědělskou půdou ve výměře																		
		do 10		od 11 do 99		od 1 do 5		od 501 do 10		od 1001 do 30		od 3001 do 100		přes 100		do 10		od 11 do 99		od 1 do 5		od 501 do 10		od 1001 do 30		od 3001 do 100		přes 100
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	arů	hektarů	arů	hektarů	arů	hektarů	arů	hektarů	arů	hektarů		
Čechy . . .	600.400	45.498	129.591	242.122	83.316	84.063	14.332	1.478	7.58	21.58	40.33	13.88	14.00	2.39	0.24													
Morava . . .	314.683	21.201	84.385	131.176	39.471	33.939	4.055	456	6.74	26.82	41.68	12.54	10.79	1.29	0.14													
Slezsko . . .	64.732	9.416	18.813	22.341	6.430	6.563	1.014	155	14.55	29.06	34.51	9.93	10.14	1.57	0.24													
Slovensko . . .	386.556	15.109	76.433	183.666	70.574	32.601	5.724	2.449	3.91	19.77	47.51	18.26	8.44	1.48	0.63													
Podk. Rus . . .	102.068	2.894	28.483	56.308	10.045	3.340	655	343	283	27.91	55.17	9.84	3.27	0.64	0.34													
Republika . . .	1,468.439	94.118	337.705	635.613	209.836	60.506	25.780	4.881	6.41	23.00	43.28	14.29	10.93	1.76	0.33													

Tabulka č. II.

Země	Z toho připadá na závod se zeměd. půdou ve výměře								Z celkové výměry zeměd. půdy (sl. 17) připadá na závody se zeměd. půdou ve výměře																	
	Zemědělská půda		zemědělských závodů		od 1 do 5		od 501 do 10		od 1001 do 30		od 3001 do 100		přes 100		do 10		od 11 do 99		od 1 do 5		od 501 do 10		od 3001 do 100		přes 100	
	do 10	od 11 do 99	arů	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	arů	hektarů	arů	hektarů	arů	hektarů	arů	hektarů	arů	hektarů		
Čechy . . .	3,344.998	2.077	57.854	590.111	546.128	1,276.387	635.312	237.129	0.06	1.73	17.64	16.33	38.16	18.99	7.09	5.57										
Morava . . .	1,485.732	1.222	47.461	341.379	287.962	534.681	183.676	94.354	0.08	2.86	22.98	19.38	35.99	12.36	6.35	4.72										
Slezsko . . .	264.911	516	7.107	48.374	40.778	95.879	42.575	29.682	0.20	2.68	18.26	15.39	36.19	16.07	11.21	4.09										
Slovensko . . .	2,961.126	946	49.479	643.759	614.673	631.907	345.118	675.244	0.03	1.67	21.74	20.76	21.34	11.66	22.80	7.66										
Podk. Rus . . .	599.306	236	22.986	221.705	94.633	82.307	47.650	129.789	0.04	3.84	36.99	15.79	13.73	7.95	21.66	5.87										
Republika . . .	8,656.073	4.997	179.887	1,845.328	1,584.174	2,621.161	1,254.331	1,166.195	0.06	2.08	21.32	18.30	30.28	14.49	13.47	5.89										

pomocí odhadů značně složitých na veškeré závody v okrese. Podstatné výsledky šetření resp. odhadů podávají pak předcházející dvě tabulky.

Z obou výše uvedených tabulek, třebaže jsou cifry jejich z větší části pouze přibližné, podávají se tudíž následující pro zemědělskou politiku důležité závěry:

a) Československo jest zemí malorolnickou. Ze 100 zemědělských podnikatelů (majitelů i nájemců) jest přibližně 30 domkářů, 57 chalupníků (malorolníků), 12 sedláků a 1 statkář. 87% všech náleží tedy stavu malorolnickému a pouze 13% stavu rolníků větších a velkých.

b) Těmto větším a velkým podnikatelům patří pouze necelých 28% půdy; 72% půdy zemědělské jest obhospodařováno zemědělci drobnými a nejdrobnějšími. (Po úplném provedení pozemkové reformy na Slovensku stoupne podíl jejich půdy pravděpodobně na plných 75%).

c) Velkopodnik ani po provedené pozemkové reformě nevymizel (nebyl to také její účel). Podniků od 100 ha nahoru máme stále ještě skoro 5000 s 1,166.195 ha čili 13·47% zemědělské půdy. (Po provedení pozemkové reformy na Slovensku a Podkarpatské Rusi klesne podíl tento pravděpodobně na 11—12%, avšak naproti tomu jest také určitý počet velkopodniků, jejichž zemědělská půda nedosahuje sice plných 100 ha, kde však doplňuje značný rozsah půdy lesní podnik přes to na velkostatkářský.)

d) Pokud jde o intensitu povahy malorolnické, následují jednotlivé země republiky za sebou takto: podle počtu držeb: Podkarpatská Rus, Slovensko, Slezsko, Morava, Čechy; podle obhospodařované půdy: Morava, Čechy, Slezsko, Podkarpatská Rus Slovensko. Podkarpatská Rus a Slovensko mají sice percentuálně nejvíce malorolníků, nejrozsáhlejší podíl na půdě patří jim však přece v Čechách a na Moravě.

e) Parcelových držitelů a domkářů do 99 arů má nejvíce Slezsko a po něm Podkarpatská Rus. (Ve Slezsku jest vlivem tamního vyvinutého průmyslu parcelová držba zvláště hojně rozšířena.) Malorolníků do 10 ha jest nejvíce na Slovensku a na Podkarpatské Rusi, nejméně ve Slezsku. Selský stav jest nejsilnější v Čechách a na Moravě, daleko slabší již na Slovensku, na Podkarpatské Rusi dokonce velmi slabý. Statkářů má nejvíce Slovensko, nejméně Morava.

Poskytuje nám tedy vyšetření zemědělských závodů z r. 1927, třeba bylo provedeno pouze metodou t. zv. šetření representativního a třeba tehdy pozemková reforma na východě republiky ani na půdě zemědělské ještě skončena nebyla, přece jen velmi charakteristický a dobře upotřebitelný obraz sociálního a majetkového rozvrstvení našeho zemědělství. Můžeme se jenom těšiti, že vynikne nám obraz tento po zpracování výsledků sčítání závodů r. 1930 ještě plastičtěji a detailněji.

Alfred M. Mayer.